

Simon Raport

Tentoonstelling *Bestemming: Hoop* in het Historisch Museum van Boedapest (BTM Vármúzeum)

Op 10 december 2021 opende de tentoonstelling *Bestemming: Hoop – De internationale kindertreinactie in het interbellum* in het Historisch Museum te Boedapest. De expositie vertelt het verhaal van de opvang van ca. zestigduizend Hongaarse kinderen tijdens het interbellum, vooral dan in de eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog, in voornamelijk Nederland en België. In die jaren verkeerde Hongarije in economische, politieke en sociale crisis. Er waren onder andere grote voedsel- en grondstoffentekorten, daarnaast ook een vluchtelingencrisis van ontheemde Hongaren die uit de gebieden kwamen die tot het oude Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk behoorden, maar na het verdrag van Trianon niet meer bij Hongarije hoorden, en op politiek niveau tuimelde men van de ene regeringscrisis in de andere. In deze historische context moeten de hulpacties aldus geplaatst worden.¹

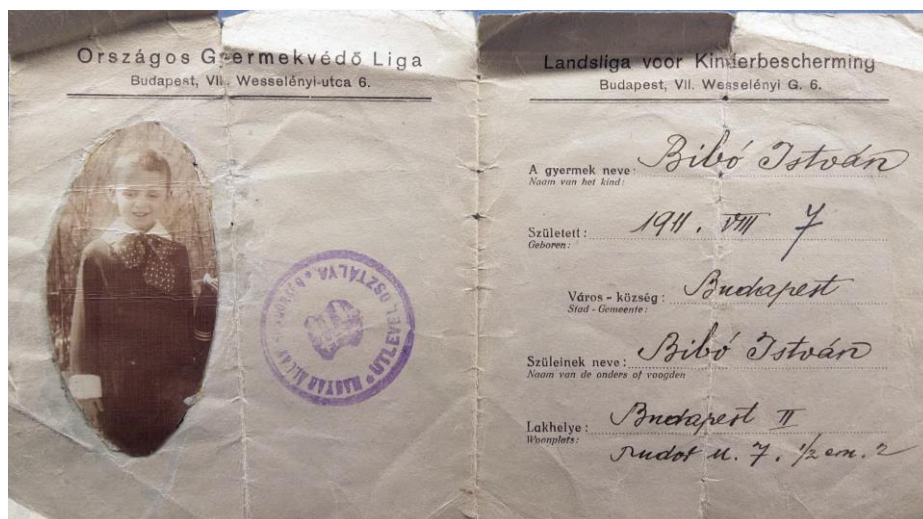
De titel is zeer goed gekozen, gezien ze een rechtstreekse verwijzing bevat naar het vervoersmiddel waarmee de Hongaarse kinderen naar de Lage Landen werden gebracht: de trein. Daarom wordt er ook vaak verwezen naar dit thema als de kindertreinactie. In een notendop gezegd, was deze actie een hulpprogramma dat tot stand was gekomen tussen verscheidene Hongaarse en buitenlandse hulporganisaties, met als doel de ‘Hongaartjes’ enkele weken bij een gastgezin onder te brengen (in voornamelijk Nederland en België, maar daarnaast ook in Zwitserland, Zweden en het

Verenigd Koninkrijk). Hier konden ze dan op krachten komen, vooraleer ze terugkeerden naar hun thuisland. Echter, voor sommigen werden de weken maanden, voor anderen zelfs jaren. Er waren er zelfs die nooit meer terugkeerden. Dit alles bracht intergenerationele banden tot stand tussen de Hongaarse kinderen en hun gastgezinnen. Het is op deze onlosmakelijke banden en persoonlijke ervaringen van de Hongaarse jeugdige deelnemers, dat deze tentoonstelling zich focust. Een bij wijlen zeer persoonlijk en aangrijpend bezoek dus.

Eerder onderzoek kindertreinactie

De tentoonstelling dient gekaderd te worden in een bredere voorgeschiedenis van onderzoek naar de kindertreinacties. Vooreerst moeten de curatoren en leden van de academische adviesraad bij deze vermeld worden. De uiteenzetting van de expositie staat onder leiding van Dr. Roland Perényi, historicus en directeur van het Historisch Museum van Boedapest, en Dr. Orsolya Réthelyi, historicus, literairhistoricus en vakgroephoofd van de Vakgroep Nederlands aan de Eötvös Loránd Universiteit (ELTE) te Boedapest. Ze worden adviserend bijgestaan door Dr. Maarten J. Aalders (Kampen University), Dr. Balázs Ablonczy (Hongaarse Academie der Wetenschappen – MTA), Dr. Vera Hajtó (Hongaarse Academie der Wetenschappen – MTA), en Roeland Hermans (KADOC – KU Leuven).

De meesten onder hen werkten reeds mee aan de onderzoeksbundel *De Hongaarse kindertreinen. Een levende brug tussen Hongarije, Nederland en België na de Eerste Wereldoorlog*. Een boek uitgegeven onder de redactie van Dr. Maarten J. Aalders, Dr. Orsolya Réthelyi en Dr. Gábor Pusztai (vakgroephoofd van de Vakgroep Nederlands aan de Universiteit van Debrecen), bij Uitgeverij Verloren te Hilversum in 2020. Het boek kan beschouwd worden als een bekronende synthese van jarenlang interuniversitair onderzoekswerk aangaande dit thema, tussen onder andere de Eötvös Loránd Universiteit (ELTE), de Universiteit van Debrecen, Kampen University, en de KU Leuven (KADOC). Onderzoek waarvan ook artikels in deze eigenste *Acta Neerlandica* verschenen. Personen die ook meeschreven aan deze bundel die nog vermeld dienen te worden zijn Dr. Réka Bozzay (Universiteit Debrecen), Dr. Roland Nagy (ELTE) en Dr. Judit Gera (ELTE).

*Het pasje van de jonge István Bibó (1911–1979), de latere jurist en politicus
Foto: Most Magyarul! – Hongarije Magazine / Rusznák Gábor*

Tot slot verdient ook nog een andere, eerdere tentoonstelling vermelding wat betreft de voorgeschiedenis van onderzoek naar de kindertreinactie. Dit was de zogenaamde ‘reizende expositie’ *De Hongaartjes. Belgisch-Hongaarse kinderacties* die in het voorjaar van 2016 in KADOC te Leuven liep, en later nog ‘doorreisde’ naar onder meer Debrecen.

Overzicht tentoonstelling

Bij de inkom van de expositie krijgt men meteen de indruk dat men zelf mede op reis vertrekt met de trein die de Hongaarse kinderen naar de gastlanden moest vervoeren. Er staan reiskoffers horende bij de vertelde tijdsperiode opgesteld en men stapt door een opengelaten stuk van een levensgrote afbeelding van het Ooststation te Boedapest. Het station vanwaar de bewuste treinen vertrokken. Een goed uitgespeeld handigheidje om de inleving bij het thema te verhogen.

Grosso modo kan er gesteld worden dat de tentoonstelling opgedeeld is in vier delen, oftewel in vier zalen. Er wordt initieel gewerkt van een bredere kadering van de historische gebeurtenissen, om uiteindelijk steeds nauwer en microgeschiedkundig te werk te gaan door persoonlijke verhalen van de toenmalige kinderen zelf mee te geven, gespekt met en ondersteund

door authentieke artefacten als dagboeken, notitieblaadjes, tekeningen, originele treintickets, kledij, en dergelijke meer.

De eerste zaal benadert het onderwerp dus vooral nog vanuit macrohistorisch oogpunt. De context wordt geschetst waarin het toenmalige Hongarije zich bevond door middel van tekstpanelen aan de muur, opgesteld in het Hongaars en in het Engels. Er gaat aandacht naar de instabiele politieke situatie, met onder andere het aan- en aftreden van de kortstondige Hongaarse radenrepubliek, en de economische en sociale ellende die dit met zich meebracht. Langzaam gaat men over op het vertellen van de verhalen van de eerste hulporganisaties en -programma's die tot stand kwamen. Hoe de Nationale Liga voor Kinderbescherming bijvoorbeeld contact zocht met organisaties in Nederland, om zo de eerste 'kindertreinreizen' op poten te zetten. Of hoe personen als Kornél Tábori zich inzetten om de schrijnende toestanden in het land onder internationale aandacht te brengen. Zeker moet hier ook vermeld worden hoe het inlevingsvermogen van de bezoeker vergroot wordt door het plaatsen van een replica van de treinwagons waarmee de kinderen initieel naar de Lage Landen vertrokken. Aanvankelijk waren dit oude wagons, die tijdens de oorlog gediend hadden als wagons voor het vervoer van gewonde soldaten, maar later werden dit speciaal ontworpen treinkarren van het Rode Kruis, waarin het toch al iets comfortabeler reizen was.

Dat brengt ons meteen bij de tweede zaal, waar zo'n replica van een wagon van het Rode Kruis vooraan geplaatst staat. De uitleg via tekstpanelen, gaat ook gewoon verder, doorheen de rest van de tentoonstelling. Het belangrijkste om te vermelden, echter, in dit tweede deel, zijn de persoonlijke verhalen van de 'Hongaartjes' zelf die hier ten berde worden gebracht. De tentoonstelling krijgt hier een veel menselijker gezicht. Er worden bijvoorbeeld stukjes uit dagboeken en brieven gedeeld, een van de mooiste hiervan zijnde een verhaaltje van een jongen die trots via briefwisseling aan zijn ouders vertelt dat hij een nieuw soort krom en gebogen stuk fruit heeft leren kennen, toevallig verkregen van een passant in een trein in Nederland. Een banaan. Daarnaast springt nog een ander artefact eruit, namelijk de *szótar*-lijstjes (woordenlijstjes) die de Hongaarse kinderen meekregen op hun reis. Hierin stonden basiswoorden vermeld die men goed kon gebruiken in het dagelijks leven in Nederland (en België). De Hongaarse woorden werden geplaatst in de linkerkolom, met vertaling in het Nederlands ernaast in de rechterkolom, en op de koop toe een fonetische spelling in het Hongaars erachter geplaatst tussen haakjes. Een prachtig staaltje taalverwerving.

Vervolgens komt men in de derde zaal, die vooral gewijd is aan beeldende kunst die de nauwe banden tussen vooral Nederland en Hongarije in de verf zet. Het pronkstuk hier is ongetwijfeld het enorme glas-in-loodraam in art nouveau-stijl dat in 1923 werd gemaakt door Miksa Róth, naar ontwerp van Sándor Nagy. Het originele raam siert een van de zalen van het koninklijk Paleis Noordeinde in Den Haag, waarin koningin Wilhelmina twee (Hongaarse) kinderen omhelst als een beschermende moeder.

Tenslotte betreedt men het vierde stuk, dat men niet echt als zaal maar beter als gang kan benoemen. Hier komen de verhalen aan bod van Hongaren die voor lange tijd of voor het leven in Nederland en België zijn gebleven, en later enige bekendheid verwierven. Zij het door eigen gepubliceerd werk, zij het door werk van hun latere kinderen. Opvallend is hier het verhaal van de vrouw Magda Horvath. Zij ging op twaalfjarige leeftijd naar België, bleef er, en baarde er uiteindelijk haar zoon Rudi Hermans, die later schrijver werd. Hij wijdde heel veel van zijn werk aan het levensverhaal van zijn Hongaarse moeder. Als orgelpunt hiervan was er het toneelstuk *Een bijzondere vrouw (Egy különleges asszony)*. De tentoonstelling geeft hier aan het eind heel goed mee in hoeverre de banden tussen Hongaarse families enerzijds, en Nederlands/Belgische families anderzijds waren aangehaald en zelfs onlosmakelijk verbonden, allemaal als gevolg van de kindertreinacties. Er vallen nog heel verbintenissen te (her)ontdekken, en ze gaan nog veel dieper soms dan men aanvankelijk zou denken.

De tentoonstelling Bestemming: Hoop loopt nog tot 27 maart 2022 in het Historisch Museum van Boedapest. Een mooie bekroning van jarenlang onderzoekswerk aangaande dit thema, een sterk staaltje samenwerking tussen Hongaarse, Nederlandse en Belgische universitaire onderzoekers.

Noten

¹ Zie hierover: Aalders, Pusztai, Réthelyi, *De Hongaarse kindertreinen*; Aalders, 'Recente congressen...'; Molnár&Pusztai, 'Kindertreinen'; Pusztai, "'Wo Menschen leiden...'; Pusztai, 'Tot mislukking gedoemd'; Pusztai, 'Gyermekmentő akciók ...'; Szűcs, 'Kindertreinen'.

Bibliografie

- Aalders, M. J., Pusztai, G. & Réthelyi, O. (red.) 2020. *De Hongaarse kindertreinen. Een levende brug tussen Hongarije, Nederland en België na de Eerste Wereldoorlog*. Hilversum: Verloren.
- Aalders, M. J. 2020. 'Recente congressen en publicaties over de kindertreinen'. *Acta Neerlandica* 16–17/2020, 303–306.
- BTM Vármúzeum. *Bestemming: Hoop – De internationale kindertreinactie in het interbellum*. s.d.
(<https://www.varmuzeum.hu/kindertreinen.html>) (laatst geraadpleegd op 18 december 2021).
- KADOC. Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving. *A "Kis Magyarok". De "Hongaartjes" in het Hongaars*. (Leuven 2018)
(https://kadoc.kuleuven.be/5_nieuws/2018/n_2018_0043)
(laatst geraadpleegd op 18 december 2021).
- Molnár, A. & Pusztai, G. 2008. 'Kindertreinen'. *Acta Neerlandica* 6/2008, 143–174.
- Pusztai, Gábor 2021. "'Wo Menschen leiden, müssen Menschen helfen': Trianon und die Kinderzüge in der niederländischen Presse.' Barta, Róbert; Kerepeszki, Róbert; Krzysztóf, Kania (eds) *Trianon 1920–2020. Some Aspects of the Hungarian Peace Treaty of 1920*. Debrecen: Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, 227–240.
- Pusztai, Gábor 2020. 'Tot mislukking gedoemd: Kinderacties na 1945 in Hongarije.' Aalders, Maarten J.; Pusztai, Gábor; Réthelyi, Orsolya (red.) *De Hongaarse kindertreinen: Een levende brug tussen Hongarije, Nederland en België na de Eerste Wereldoorlog*. Hilversum: Verloren, 164–199.
- Pusztai, Gábor 2020. 'Gyermekmentő akciók a második világháború után Magyarországon.' Aalders, Maarten J.; Pusztai, Gábor; Réthelyi, Orsolya (red.) *A gyermekvonatok: Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után*. Budapest: L'Harmattan, 162–193.
- Szűcs, M. 2020. 'Kindertreinen.' *Acta Neerlandica* 16–17/2020, 279–283.